

Olot
a començament
de segle.

Crisi finisecular i mobilització política al districte d'Olot

Elena Masó

El sistema polític organitzat per Cánovas del Castillo a partir de la restauració monàrquica de 1875 es basava en la promesa de la pau social, garantida per la repressió del moviment obrer i per donar una solució al conflicte carlí, en una nova política econòmica de tendències més proteccionistes i en l'intent de frenar la insurrecció cubana. Per aconseguir-ho s'havia instaurat un sistema fortament burocràtic i centralista legitimat per processos electorals restrictius i poc transparents. El bipartidisme bastit sobre la ficció política dels torns alternatius en el govern generaria el rebuig dels crítics regeneracionistes els quals, amb Joaquín Costa al capdavant, havien qualificat la Restauració com el «règim de l'oligarquia i el caciquisme».

Des de Catalunya la solució que oferia la Restauració als problemes i conflictes de les dècades anteriors no va ésser mal rebuda en un primer període, però aviat es va veure que el sistema ni era capaç d'aconseguir l'anul·lació efectiva del moviment obrer, ni podia conservar els mercats exclusius de les colònies, ni garantia, en definitiva, les necessitats econòmiques i polítiques de les classes dirigents catalanes.(1)

Les alternatives a un sistema en dificultats

La darrera dècada del segle fou la de l'eclosió de totes aquestes dificultats: la guerra amb els Estats Units és el punt àlgid d'una situació que portarà a molts dirigents compromesos amb la Restauració a cercar una nova via política: el regeneracionisme. Aquest és el cas del líder conservador Francisco Silvela, el qual en un article sense signatura publicat al diari *El Tiempo* el 16 d'agost de 1898 feia aquesta reflexió pessimista: «*Engañados vivirán los que crean que por no vocear los republicanos en las ciudades ni alzarse los carlistas en la montaña, ni cuajar los intentos de tales o cuales jefes en los cuarteles, ni cuidarse el país de que la imprenta calle o las elecciones se mistifiquen, o los ayuntamientos exploten sin ruido las concejalías y los gobernadores, los juegos y los servicios, está asegurado el orden y es incommovible el Trono, y nada hay que temer ya de los males anteriores que a otras generaciones afligieron; si pronto no se cambia radicalmente de rumbo, el riesgo es infinitamente mayor, por lo mismo que es más hondo, y de remedio imposible si se acude tarde; el riesgo es el total quebranto de los vínculos nacionales, de la*

ordenación por nosotros mismos de nuestros destinos como pueblo europeo, y tras de la propia condenación, claro es que no se habrá esperar quien en su provecho y en nuestro daño la ejecute».(2)

Silvela, en el seu intent de trobar una sortida a la crisi va iniciar un apropament a aquells personatges de la vida pública catalana que començaven a reivindicar un major protagonisme de les tesis regionalistes dins el sistema dinàstic.

L'apropament es convertí finalment en un altre fracàs ja que si bé el diagnòstic del problema era el mateix –la crisi del sistema polític vigent–, les fórmules per combatre'l eren oposades, especialment en temes com el centralisme i la fiscalitat. Frederic Rahola ho veia de la manera següent: «En aquestes tristes circumstàncies quan tot són amenaces i perills, mentre la guerra ens estronca la vida y la riquesa, veient despreciat nostre crèdit, tothom busca un àncora salvadora per lliurar-nos del naufragi. Ja ningú creu en los motllos gastats dels vells partits polítics ni en los procediments viciosos del govern que no han pogut evitar lo desastre; lo que'ns está passant, es ben bé, com a dit un home il·lustre, la bancarrota del centralisme». La solució segons Rahola era ben fàcil: «Per començar, és indispensable que les comarques totes d'Espanya s'acostumin a comptar amb elles mateixes, no confiant als estranys la procura de sos interessos i de les seves aspiracions. Sols així podran fer sentir sa veu i portar a la vida pública els desitjos de ses necessitats no satisfetes i de sos drets desconeguts matant d'una vegada als polítics que tenen ses arrels a Madrid, que tot ho sacrifiquen a les conveniències de partit o a son profit personal».(3)

Fer política al marge del sistema

El desprestigi dels polítics dinàstics havia anul·lat en part els efectes de la implantació del sufragi universal (1891). Tot i que el sistema electoral, amb les seves mancances, havia anat obrint les portes de la participació política a sectors tradicionalment relegats i això havia estat positiu ja que va possibilitar la participació dels partits polítics entorn dels quals es vertebrà l'oposició al Règim(4). Aquests grups d'oposició, tan tradicionalistes com conservadors i republicans, varen saber aprofitar finalment els avantatges que els oferia el sufragi universal

*Carles de Camps i Olzinelles,
marqués de Camps (1860-1939).*

però, molt especialment, varen saber crear un espai públic aliè al joc electoral que a la llarga influiria en aquest. S'ha dit que l'altra xifra d'abstenció durant el període de la Restauració responia a una apatia política general. Aquesta afirmació no és del tot exacta tal com ha demostrat Borja de Riquer en el cas de Barcelona(5). En els darrers anys del segle XIX a Barcelona, i en un grau més modest en altres poblacions de Catalunya, es viu el creixement d'una veritable cultura de la mobilització. Una cultura que no passa necessàriament per la participació electoral, però que a la llarga aconseguirà que els grups que la practiquen, de signe ben divers, aconseguixin triomfs a les urnes. Les bases d'aquesta nova cultura política són la premsa i les associacions que aglutinen el que s'anomenava «classes neutres» i que a partir de demandes molt concretes com les vagues de contribuents van assolint importància política. En l'esfera de la burgesia conservadora, que és la que ara ens interessa, la importància del lideratge d'entitats com el Foment Nacional del Treball i l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, en la faceta d'entitats corporatives, o els ateneus i societats literàries, en el camp cultural assoleixen el protagonisme polític del moment al costat dels centres catalanistes que van apareixent per tot Catalunya.

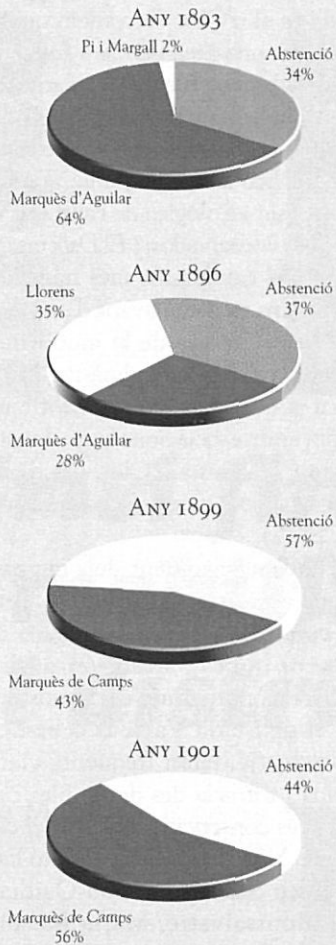
La crisi finisecular vista des d'Olot

La percepció de la crisi no només es feia evident en els grans centres urbans on es generaven les grans pautes d'opinió. Un exemple proper i singular a la vegada és el d'Olot –recordem que ens trobem en una àrea de clara influència tradicionalista–, on en aquests anys apareixen publicacions de signe ben diferenciat com són *L'Olotí*, de signe catalanista, *El Eco de la Montaña*, aparegut com escissió ideològica de l'anterior i de signe més conservador, i *El Deber*, representant del catolicisme més tradicionalista(6). Ens trobem davant d'una de les bases de la cultura de la mobilització alternativa del sistema dinàstic. I no és l'única ja que la comarca d'Olot també compta amb associacions com el mateix Centre Catalanista d'Olot, des d'on es publica *L'Olotí*, i amb una delegació de l'IACSI.(7)

Fent un seguiment dels personatges que animaren publicacions i entitats, constatem que en la majoria dels casos ens trobem davant un nucli de creadors d'opinió que, en alguns casos com el de Marià Vayreda o Francesc Montsalvatje, faran freqüents viatges d'anada i tornada des de les files carlines o més conservadores a les del catalanisme. Noms com el de Nonito Escubós, Josep Saderra, Ramon Quintana, Joan Montsalvatje, Marià Bassols o Lluís de Bolós tenen en comú no només estar vinculats a una o altra formació cultural-ideològica, sinó ésser l'expressió del poder local i provincial des dels seus llocs a l'Ajuntament d'Olot o a la Diputació de Girona.

A partir de les actes dels plens de l'Ajuntament d'Olot podem conèixer l'actitud d'alguns d'aquests personatges envers els esdeveniments polítics. Així, el 25 de març de 1898 Marià Vayreda és un dels regidors que proposa una petició de l'Ajuntament al Govern per tal que es concedeixi l'autonomia a Catalunya «Por hallarse en condiciones iguales y aún más justificadas que las que concurren en Cuba y Puerto Rico». La demanda és aturada per l'Alcalde, Joan Montsalvatje, amb l'argument que «El regionalismo no es una idea política, que si así fuese no habrían hecho declaraciones en su favor los señores Cánovas, Silvela, Castelar y otros».(8) El que no podia

Quadre I
**Percentatges de vot
 a les eleccions legislatives
 de 1893, 1896, 1899 i 1901**

Dades del «Boletín Oficial de la Provincia de Gerona»

Quadre II
**Les relacions polítiques
 del Marquès de Camps (1901)**

Categories	Professionals	Càrrecs	Públics
Propietaris	33	Fiscals i Jutges	
Pagesos	17	Municipals	16
Comerciants	9		
Artesans	6	Regidors	16
P. Liberals	5		
Funcionaris	5	Alcaldes	5
Industrials	4		
Hisendats	3	Diputats	
Mestres	2	Provincials	3
Artistes	1		
Jornalers	1	Presidents	
Nobles	1	Diputació	2
Renderistes	1		

*Segons els censos electorals de 1890 i 1901.

saber Montsalvatje és que pocs anys després d'aquesta afirmació Silvela s'allunyaria del regionalisme, obligant als conservadors catalans a encetar una via clarament política per combatre els seus antics aliats dinàstics.

El Marquès de Camps, diputat per Olot

L'any 1899 el districte electoral d'Olot accepta, un cop més, a un diputat a Corts sense una vinculació clarament directa amb la comarca. En aquest cas es tractava del silvelista Marquès de Camps, cap visible de l'IACSI, antic President de la Diputació, catòlic militant i principal contribuent de les comarques gironines.(9)

El camí polític del Marquès de Camps des de posicions dinàstiques a la Lliga Regionalista no és únic. Ell mateix ho relatava en un article escrit molts anys després on ressaltava el seu poc interès inicial en l'empresa: «Jo vaig sostenir el meu propòsit de no anar a Madrid, car no volia prendre part en la política activa. Això s'esdevingué a les eleccions generals de 1899. Plantejades les primícies de la lluita, un dia vaig rebre una carta signada per una trentena de les persones més qualificades del districte d'Olot, en la qual se m'oferia, si acceptava la designació de candidat per Olot d'encarregar-se ells, conjuntament de fer-me l'elecció»(10). L'antic diputat fa notar la seva nul·la ambició política, un cas més, alhora que ens informa del «consens» que la seva candidatura despertava en tots els ambients de la comarca. L'article també explica les maniobres que el propi Silvela va haver de fer per convèncer el candidat carlí, en aquell moment diputat per la demarcació, per tal que no es tornés a presentar. Tot i que el Marquès s'esforça per demostrar el suport de l'element carlí, calia deixar clares les seves posicions. Per això, el primer punt de la seva carta adreçada als electors afirmava: «Que havent tingut la ditxa de naixer en lo sí de la Iglesia Apostòlica y Romana, en que desitjo morir, al presentar la meua candidatura, vaig demanar la venia de nostre bondados Prelat que me la va concedir; y que, atent sempre la seva veu, son esperit informarà, no sols els actes tots de la meua vida privada, sinó també'ls públics que són els mes directament vos interessan a vosaltres».(11)

Carles de Camps especifica que el seu allunyament del silvelisme «sense deixar la meua significació conservadora» es va produir arran del rebuig del primer envers el regionalisme.

El conservadorisme del Marquès també es fa evident en una entrevista a *La Veu de Catalunya* poc abans de les eleccions de 1899, el més significatiu de la qual és el posicionament reticent davant la possibilitat d'una Diputació única. Els altres aspectes, econòmics i polítics, estan en concordança, en primer lloc, amb qui és el màxim representant dels propietaris catalans i, en segon lloc, amb un home que en definir-se contra la política portada fins el moment cerca en el corporativisme i en els estaments una representació alternativa. No estava tan lluny del que es proclamava a les Bases de Manresa. Pel que fa a les reticències envers la Diputació única es fa evident que, volent-ho o no, Camps està parlant com un d'aquest que han aconseguit «drets adquirits» en les institucions provincials. Coneix les possibilitats de poder real que representen i que difícilment seran abandonades per als qui les controlen.

Amb aquest bagatge ideològic, el candidat podia satisfer mínimament tant a carlins com a conservadors regionalistes, però els resultats de l'elecció varen ésser discrets tot i el consens que el Marquès afirmava tenir (Quadre I). L'abstenció és la més alta de les quatre eleccions consultades i només aconseguirà rebaixar-la en la propera convocatòria a la qual es presenti, també com a candidat únic, l'any 1901. En aquesta la seva segona «campanya electoral», el marquès de Camps comptava, en primer lloc, amb una carta de recomanació d'Albert Rusiñol per als personatges més influents de la comarca d'Olot(12). També comptava amb unes llistes d'electors confeccionades per ell mateix i per alguna mà amiga.

En aquestes llistes trobem tot l'espectre ideològic de la comarca, des dels carlins Verdaguer o de Bolós als regionalistes Bassols, Montsalvatje o el voluble Marià Vayreda. Alguns d'ells, a més, eren vells companys de la Diputació. En base als censos electorals d'Olot i Girona província pels anys 1890 i 1899-1901 hem pogut esbrinar les ocupacions dels integrants de la llista(13).

Davant l'església parroquial de Sant Esteve d'Olot.

Hostalets de Bas.

D'aquesta llista es pot deduir clarament que l'element propietari és el més nombrós (quadre II). No es podia esperar altra cosa. També de la profusió de presonal inclòs a la llista principalment per ésser càrrecs municipals, mestres o professionals que podien tenir més o menys influència en la comunitat. La resta, composta per un variat reguitzell de botiguers, artesans i pagesos formarien l'element base d'una possible futura militància. No cal oblidar que la

Lliga Regionalista fou creada poc després de les eleccions, concretament el 31 de maig de 1901.

Carles de Camps, en l'article abans esmentat escrit l'any 1936, acaba la relació dels seus records amb un cert aire de decepció per no haver pogut acabar la feina encetada: «A les eleccions de 1901, que són les que ara es recorden, com a candidat d'oposició vaig aconseguir una altra vegada la reelecció de diputat per Olot, i crec que l'hauria

obtinguda una tercera vegada, si la Lliga no m'hagués demanat de deixar el districte per anar al Senat»(14). El fet que les dues actes de diputat per Olot les aconseguís sense oposició no semblen influir en aquesta reflexió, potser perquè el que importava realment no era l'elecció en si sinó la creació d'una xarxa de relacions polítiques perdurable.

Elena Masó és llicenciada en Història Contemporània per la Universitat de Girona.

Notes

1. A Catalunya les mobilitzacions i accions de descontent contra el règim s'havien encetat fins i tot abans de la data que marca el període: 1898. Ja el 1883 es va realitzar la vaga de contribuents, el 85 es donà a conèixer el memorial de greuges, també s'encetaren les campanyes en defensa del dret civil català. En dades successives es crearen plataformes com la Unió Catalanista.
2. El 1899, amb el gabinet «regeneracionista» de Silvela que comptava amb ministres com Polavieja i Duran i Bas, semblava que les perspectives d'un canvi real podien fer-se realitat. Les esperances no duraren gaire i el desencant es va veure reflectit en la campanya que portà al Tancament de Caixes de 1899 i a la dimissió del mateix Duran i Bas.
3. SILVELA, Francisco. «Sin Pulso», dins Josep Casasús, *Artículos que dejaron huella*. Editorial Ariel, Barcelona, 1994, pàg. 92-93.
4. Als electors de Vilademuls. *La Veu de Catalunya*, 19 de març de 1898, pàg. 94.
5. Aquest tema ha estat estudiat per Alicia Yanini a «La manipulació electoral en España: Sufragio universal y participación ciudadana (1891-1923)», dins Javier Tusell (Ed.). «El Sufragio Universal», núm. 3 d'Ayer, Madrid, 1991, pàg. 110-111.
6. BORJA DE RIQUER. «Los límites de la modernización política. El caso de Barcelona, 1890-1923», a José Luís García Delgado (Ed.). *Las ciudades en la modernización de España*. Los decenios interseculares, ed. Siglo XXI, Madrid, 1992, pàg. 21-60.
6. Per aprofundir en la singularitat d'aquestes publicacions, vegeu l'article de Jordi Canal i Margarida Casacuberta, «Conservadors i integristes a Olot a finals del segle XIX. Un apropament a partir de l'anàlisi de la seva percepció de la crisi finisecular», dins *Vitrina*, Publicació del Museu Comarcal de la Garrotxa, núm. 2, 1987, pàg. 61-70.
7. A part d'Olot també hi hagueren Centres Catalanistes a Besalú i Sant Feliu de Pallarols, aquest darrer de vida molt efímera. La participació dels garrotxins en les activitats catalanistes de l'època com les Assemblees de la Unió Catalanista no va depassar quasi mai el 2% del total de participants. Jordi Llorens i Vila, «La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític», Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1992, pàg. 531-604.
8. «Arxiu Històric Comarcal d'Olot (AHCO), Fons Municipal, Secció Manuals d'Acords, 1898-1900», Actas 1898, sessió de l'Ajuntament d'Olot del 25 de març de 1898, folis 39r-40r. Agraïeix al professor Jordi Canal les facilitats donades a l'hora de consultar el seu buidatge de les Actes de l'Ajuntament d'Olot de l'etapa 1876-1900.
9. CAMPS i OLZINELLES, Carles de (Girona, 1860-Sant Sebastià, 1939). Era fill de Pelagi de Camps que també fou president de l'IACSI i que va rebre el seu títol de Marquès de mans del Vaticà, com a agraïment a la seva ferma oposició a la llei de llibertat de cultes votada a les primeres Corts de la Restauració. Carles de Camps era enginyer forestal. Publicà diverses obres sobre agricultura, i també es dedicà a la literatura (bàsicament narracions d'ambient caçador). Després de representar Olot a les corts en les Legislatures de 1899 i 1901, fou senador en diverses ocasions i es retirà de la política amb l'adveniment de la dictadura de Primo de Rivera. L'any 1936 va fugir a la zona rebel i morí a Sant Sebastià a la fi de la guerra.
10. «Unes quartilles del Marquès de Camps». *La Veu de Catalunya*, 19 de maig de 1936, pàg. 2.
11. «Arxiu Històric Municipal de Salt (AHMS)», Llegat del Marquès de Camps. Lligall 79.
12. RUSIÑOL, Albert, germà de Santiago, fou un important industrial tèxtil dedicat també a la política, primer des de les files del fusionisme i, a finals de segle, des de les del regeneracionisme i el regionalisme de la Unió Regionalista. Com a president del Foment del Treball Nacional forma part, a les eleccions de 1901, de la candidatura dels «Quatre Presidents», candidatura així anomenada per estar integrada per presidents d'entitats econòmiques i socials molt influents. El Marquès de Camps havia de ser el cinquè candidat d'aquesta llista barcelonina, però es va estimar més conservar el seu escó per Olot. Tant Rusiñol com de Camps formaren part del nucli fundacional de la Lliga Regionalista. La carta de recomanació es conserva a l'AHMS, Llegat del Marquès de Camps, lligall 17, carpeta 7.
13. «Arxiu Històric Comarcal de Girona», Fons Diputació, Secció 2a, lligalls 785, 800 i 802.
14. «Unes quartilles del Marquès de Camps».